

บทที่ 1

บทนำ

รายงานการวิจัย เรื่อง พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ในเบื้องต้นนี้จะนำเสนอประเด็นที่สำคัญประกอบด้วย ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย กรอบแนวคิดในการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย ระยะเวลาในการวิจัย นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย และหน่วยงานที่คาดว่าจะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

ในปัจจุบันได้มีการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคม (New Social Movements/Civil Society Movements) ในต่างประเทศขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว ได้ตั้งคำถามกับสิ่งที่เรียกว่า “ความเป็นตัวแทน” (Representation) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน” (Representative Democracy) ว่าเป็นระบบที่ไม่มีประสิทธิภาพเป็นระบอบที่คับแคบและตื้นเขินมาก¹ นอกจากนี้ยังมีปัญหาข้อจำกัดอื่นๆ ของระบอบการปกครองดังกล่าว อาทิ² **ประการที่หนึ่ง** โครงสร้างของรัฐบาลและระบบราชการมีความใหญ่โตซับซ้อนมากเกินไป รวมทั้งขอบเขต บทบาทหน้าที่ หรือความครอบคลุมมีค่อนข้างกว้างขวางจนเกินขีดกำลังความสามารถ หรือเกิดสภาพปัญหาความแออัดของพื้นที่นโยบาย (Policy Sphere) ทำให้ประชาชนเกิดความยากลำบากในการเข้ามามีส่วนร่วม **ประการที่สอง** การบริหารการปกครองประเทศได้รับการมองว่าเป็นเรื่องที่อยู่ไกลตัวประชาชนธรรมดาโดยทั่วไป ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้สึกว่าตนถูกกีดกันออกไปจากกระบวนการเมือง หรือไม่สามารถผลักดันความคิดหรือนโยบายของตนให้บังเกิดขึ้นได้ **ประการที่สาม** การสืบเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ผู้นำทางการเมืองและข้าราชการมักจะใช้ความได้เปรียบในการดำรงตำแหน่งเพื่อแสวงหาโอกาสและผลประโยชน์ให้แก่ตนเองแทนการยึดถือผลประโยชน์ของประชาชน **ประการสุดท้าย** สถาบันทางการเมืองแบบตัวแทน ก่อให้เกิดปัญหาการต่อสู้แข่งขันและเกิดความแตกแยกขึ้นมากกว่าการแสวงหาความร่วมมือสมานฉันท์ต่อกัน โดยเฉพาะในสภาพทาง

¹ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์ *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคม ในต่างประเทศ: บทสำรวจพัฒนาการ สถานภาพ และนัยยะเชิงความคิด ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์วิภาษา 2540 หน้า 59 - 60*

² Jon Pierre, and B. Peter Guys. *Governance, Politics and State*. New York: St. Martin's Press, 2001, pp. 141 – 146.

การเมืองที่เรียกว่า “ผู้ชนะได้รับทุกสิ่งทุกอย่าง” (Winner – take – all) ทำให้แต่ละฝ่ายพยายามทำทุกวิถีทางให้ได้เสียงข้างมากในสภาเพื่อสามารถเข้ามาบริหารปกครองประเทศ ซึ่งปัญหาข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือประชาธิปไตยทางอ้อม (In – direct Democracy) ดังกล่าว ผลทำให้เกิดความไม่พอใจและเกิดกระแสความท้าทายของ “ประชานิยม” (Populist – Challenges) ขึ้นหลายประการ โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับ “ประชาธิปไตยในแนวทางใหม่” หรือ “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Democracy) ที่ต้องการเพิ่มอำนาจการตัดสินใจกำหนดนโยบายสาธารณะให้แก่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการปกครองโดยตรงมากขึ้น โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า ประชาชนเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกและความกระตือรือร้นทางการเมือง³ (Civic Citizens) ในแง่ของหลักการ “ประชาธิปไตยในแนวทางใหม่” หรือ “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” มองว่าการเมืองไม่ได้ถูกจำกัดในรูปแบบการปกครองอย่างเป็นทางการ (ที่มีผู้แทนปวงชนและสถาบันทางการเมือง) เท่านั้น แต่ต้องการคืนอำนาจการบริหารการปกครองให้แก่ประชาชนและให้ปัจเจกชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างถูกต้องชอบธรรม และตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของตนเอง รวมทั้งยอมรับถึงผลกระทบอันอาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจร่วมกัน หรือนักวิชาการบางท่านมองว่าเรากำลังเข้าสู่ “ยุคคลื่นลูกที่สามของระบอบประชาธิปไตย”⁴ (Third Generation of Democracy) ซึ่งในกรณีของการเมืองไทยในระยะหลังๆ ก็ได้มีเรียกร้องให้มีการมองการเมืองเสียใหม่ให้เป็นเรื่องเพื่อส่วนรวมเพื่อคุณธรรมกันมากขึ้น ในวงสนทนาหรือในสื่อมวลชนต่างๆ ก็มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่านักการเมืองไทยเหลวไหลโกงกิน⁵ เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวราษฎรอาวุโสอย่างประเวศ วะสี ก็เห็นด้วยโดยได้ระบุว่าการเมืองไทยในปัจจุบันเป็นการเมืองแบบเก่า ไม่สามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้ การเลือกตั้งใช้เงินเป็นหมื่นล้าน ไม่ใช่ “ประชาธิปไตย” แต่เป็น “ธนาธิปไตย” ทำให้คนส่วนน้อยที่มีเงินมาก มีอำนาจเหนือคนส่วนใหญ่ การพัฒนาประเทศที่ใช้เงินเป็นตัวตั้งจะทำให้แก้ปัญหาไม่ได้ เกิดการเมืองที่ล้าสมัย ช่องว่างระหว่างคนรวยจะเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดความไม่สมดุล ในอนาคตการเมืองไทยควรเป็น “ประชาธิปไตยทางตรง” หรือ “การเมืองของพลเมือง” ที่หมายถึงประชาชนต้องมีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาและเป็นสังคมที่เข้มแข็ง⁶ ซึ่งความคิดของ ประเวศ วะสี ดังกล่าวก็สอดคล้องกับกระแสความคิดที่เคยมีการเสนอกันว่า “การพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทย” ไม่ควรเป็นการปรับปรุงระบบการเลือกตั้งเพื่อให้ได้ผู้แทนที่มีคุณธรรม และ

³ ทศพร ศิริสัมพันธ์ และคณะ การพัฒนาระบบกลไกของการตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดิน สันับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2546 หน้า 71

⁴ เท็งอ้วง หน้า 71

⁵ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ การเมืองของพลเมือง กรุงเทพมหานคร โครงการจัดพิมพ์คบไฟ 2543 หน้า 29

⁶ หนังสือพิมพ์ข่าวสด วันจันทร์ที่ 12 กรกฎาคม 2547 หน้า 10

ความสามารถเท่านั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เริ่มมีผู้เห็น “ประชาธิปไตย” ที่ประชาชนใช้อำนาจผ่านตัวแทนอย่างเดียวนั้นถึงจะแก้ไขให้ดีขึ้นก็ยังไม่ดีพอ ต้องให้ประชาชนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงอย่างกว้างขวาง ซึ่งความคิดดังกล่าวได้ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้ให้สิทธิแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง (Participatory or Direct Democracy) อย่างกว้างขวาง⁷ โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้หลายหลาก กล่าวคือ มีทั้งการรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การพิมพ์ การเขียน การโฆษณา (มาตรา 39) การรับรองเสรีภาพในการชุมนุม (มาตรา 44) การรับรองเสรีภาพในการรวมตัวกัน (มาตรา 45) การรับรองเสรีภาพในการรวมตัวจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง (มาตรา 47) รวมถึงการกำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (มาตรา 76) การรับรองสิทธิของประชาชนในการเสนอกฎหมาย (มาตรา 170) การเปิดโอกาสให้มีการออกเสียงประชามติ (มาตรา 214) รวมทั้งการบัญญัติการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลไว้ด้วย เป็นต้น ซึ่งการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีบทบัญญัติในลักษณะดังกล่าวเท่ากับว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่เพียงเปิดพื้นที่ให้กับ “การเมืองภาคพลเมือง” หรือ “การเมืองภาคประชาชน” (People’s Politics) หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements) หากยังฝากความหวังที่จะให้ “การเมืองภาคพลเมือง” หรือ “การเมืองภาคประชาชน” เป็นองค์ประกอบที่สำคัญและถาวรของระบอบประชาธิปไตยของไทย ซึ่งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและแนวคิดของการเมืองดังกล่าวได้เปิดโอกาสให้ “ประชาชน” หรือ “พลเมือง” ไทยมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุที่ “การเมืองภาคพลเมือง” หรือ “การเมืองภาคประชาชน” มีองค์ประกอบหลายส่วน คือ ประกอบด้วยองค์กระอิสระตามรัฐธรรมนูญ สื่อมวลชนต่างๆ สถาบันวิชาการ ปัญญาชนอิสระ กลุ่มสิทธิและกลุ่มเพื่อกิจกรรมเฉพาะต่างๆ รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนองค์กรเครือข่ายภาคประชาชน⁸ เป็นต้น ที่กลุ่มองค์กรสถาบันเหล่านี้ในวันจะมีความสำคัญต่อการเมือง ขณะที่พัฒนาการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยยิ่ง “การเมืองรัฐสภา” หรือ “การเมืองแบบตัวแทนหรือแบบผู้แทน” กำลังลดบทบาทลง เพราะตัวมันเองไม่พอเพียงที่จะตอบปัญหาทุกอย่างแก่ประชาชน แก่ผู้คนได้⁹ ประกอบกับตัวมันเองมีปัญหาข้อจำกัดดังที่กล่าวมาข้างต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือพฤติกรรมทางการเมืองโดยเฉพาะขององค์กร

⁷ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ อ่างแล้ว หน้า 53

⁸ ธีรยุทธ บุญมี *Road Map ประเทศไทย: บทบาทคุณูปการของการเมืองภาคประชาชน* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สายธาร 2547 หน้า 13 - 27

⁹ เพิ่งอ่าง หน้า 14

เครือข่ายภาคประชาชน ที่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา ได้มีองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนเกิดขึ้นมากมาย และองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนเหล่านี้ได้มีบทบาทกิจกรรมและความต่อเนื่องบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองและวัฒนธรรมชุมชน ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รวมทั้งการสร้างพลังต่อรองและสร้างสรรค์สังคมไทย เป็นพลังขับเคลื่อนให้ประชาชนมีความตื่นตัวด้วยความพร้อมทั้งทางด้านบุคลากร งบประมาณ แม้บางองค์กรยังต้องพึ่งพากองทุนหรืองบประมาณจากแหล่งทุนอื่นๆ นอกจากนี้องค์กรและเครือข่ายภาคประชาชนเหล่านี้ก็ยังมีบทบาทในกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย มีการเรียกร้องรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540) มีขบวนการเคลื่อนไหวที่เริ่มต้นด้วยการระดมความคิด ประชาพิจารณ์ (Public Hearing) และการให้ข้อเสนอแนะ¹⁰ แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น จากบทบาทกิจกรรมขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนดังกล่าว โดยทั่วไปที่มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือพฤติกรรมทางการเมืองที่สำคัญอยู่หลายประการ คณะผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยต้องการศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ปัจจัยที่ส่งเสริม รวมทั้งปัญหาและข้อจำกัดของพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 รวมทั้งผลของพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนที่มีต่อการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทย เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540” มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กับผลที่มีต่อระบบประชาธิปไตยของไทย

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กับผลที่มีต่อระบบประชาธิปไตยของไทย

¹⁰ อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ใน สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช รายงานการวิจัย เรื่อง สภาที่ปรึกษาฯ ในความคาดหวังของสังคมไทย และความเชื่อมโยงเครือข่ายภาคประชาชน เสนอสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อจำกัดของพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชน

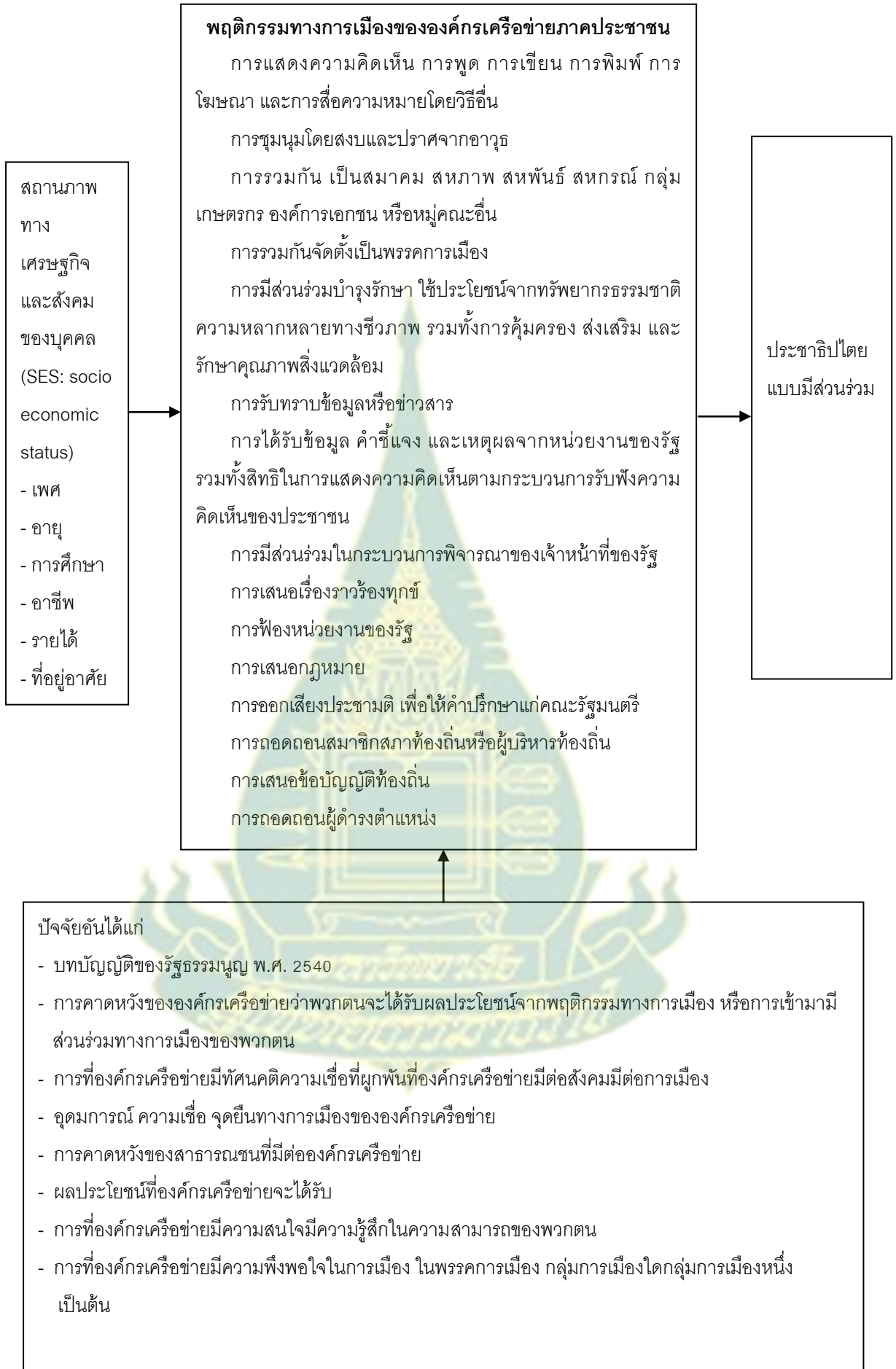
2.4 เพื่อศึกษาผลของพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายที่มีต่อการเมืองในระบบอบประชาธิปไตยของไทย

2.5 เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนที่พึงปรารถนา

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

หลังจากที่คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ “พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540” ได้สร้างกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ดังนี้

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษา “พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540” คณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของโครงการวิจัยดังนี้

4.1 ศึกษาขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนจากพื้นที่ 4 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และพื้นที่กรุงเทพมหานคร รวม 24 องค์กร

4.2 ศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนโดยเน้นศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

4.3 ประเด็นที่ศึกษาวิจัยแยกออกเป็น 2 ประเด็น คือ

4.3.1 พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งหมายถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (โดยเฉพาะแบบมีส่วนร่วม) ขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

4.3.2 พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งเป็นไปตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

5. ระยะเวลาในการวิจัย

ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยเป็นเวลา 1 ปี นับตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2548 – ตุลาคม 2549

6. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. **ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม** หมายถึง รูปแบบหรือระบอบการปกครองที่ต้องการเพิ่มอำนาจในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายให้แก่ประชาชนในฐานะตัวแสดงหลัก หรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนในฐานะตัวแสดงหลักเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารปกครองโดยตรงมากขึ้น โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า ประชาชนเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกและมีความกระตือรือร้นทางการเมือง

ตัวอย่างของการเปิดโอกาสให้ประชาชนในฐานะตัวแสดงหลักเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการปกครองโดยตรงมากขึ้น ได้แก่ การลงประชามติ (Referendum) และการเสนอร่างและกฎหมาย (Initiative) การทำประชาพิจารณ์ (Public Hearing) ที่เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปรายและถกเถียงอย่างเปิดเผยในเวทีสาธารณะ (Public Sphere) ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นของตนอย่างอิสระเสรีและเท่าเทียมกัน

2. **การมีส่วนร่วมทางการเมือง** หมายถึง การปฏิบัติการโดยสมัครใจที่ไม่ว่าจะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มีการจัดองค์กรหรือไม่ก็ตาม จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง และใช้วิธีที่ถูกต้องโดยได้รับการยอมรับกฎหมายหรือไม่ก็ตาม การกระทำนั้นมุ่งประสงค์ที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจกำหนดนโยบาย รวมทั้งการบริหารการปกครองไม่ว่าระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น

3. **การเมืองภาคประชาชน** หมายถึง การเมืองที่ประชาชนภาค/ส่วนต่างๆ อาทิ องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ สื่อมวลชน สถาบันวิชาการ ปัญญาชนอิสระ องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น ในฐานะตัวแสดงหลักมีส่วนร่วมทางการเมืองในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย รวมทั้งการบริหารการปกครองโดยตรงมากขึ้น โดยการมีส่วนร่วมดังกล่าวเป็นการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนมุมมองหรือร่วมปรึกษาหารือเพื่อทำความเข้าใจในประเด็นปัญหาเชิงนโยบาย ขณะเดียวกันสามารถมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจกำหนดนโยบาย รวมทั้งการบริหารการปกครองได้โดยตรง

4. **สาระสำคัญของการเมืองภาคประชาชน** หมายถึง (1) การที่มีการเสริมสร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้นกับประชาชน (2) การที่มีการส่งเสริมให้มีจริยธรรมแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล รวมทั้งการส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้น (3) การเคลื่อนไหวของประชาชนควรเป็นไปเพื่อชี้ให้รัฐเห็นข้อผิดพลาดในกระบวนการพัฒนา รวมทั้งการให้รัฐตระหนักถึงภัยที่จะเกิดขึ้นตามมา (4) ส่งเสริมและการเปิดโอกาสให้ประชาชนในฐานะตัวแสดงหลักเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย รวมทั้งการบริหารการปกครองโดยตรงเพิ่มมากขึ้น

5. **ลักษณะสำคัญของการเมืองภาคประชาชน** เป็นการเมืองแนวใหม่ที่ถือว่าอำนาจมากจากประชาชน ไม่ได้มาจากการช่วงชิงอำนาจรัฐของผู้แทน ในแง่ของการเคลื่อนไหวโดยทั่วไปการเคลื่อนไหวภาคประชาชนจะเป็นผู้แสดงออกซึ่งความต้องการในการกำหนดประเด็นต่างๆ ในสังคมโดยมีจุดมุ่งหมายของการเคลื่อนไหวที่เป็นไปเพื่อต้องการเปิดพื้นที่สาธารณะหรืออาณาบริเวณสาธารณะ (Public Sphere) ให้กับบรรดากลุ่มคนที่ถูกเก็บกดปิดกั้นให้มีสิทธิมีเสียงมีตัวแทนของตนมากขึ้น ในแง่ดังกล่าวการเมืองแนวใหม่มีพื้นที่หรืออาณาบริเวณสาธารณะให้ประชาชนเข้าไปมีบทบาทในการตัดสินใจทางการเมืองเพิ่มขึ้น

ในแง่ของการเรียกร้อง การเรียกร้องส่วนใหญ่เป็นการเรียกร้องสิทธิของตนในฐานะที่เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย หรือไม่ก็เรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะที่เป็นมนุษย์ รวมตลอดถึงสิทธิที่จะไม่เชื่อฟังรัฐ

ในแง่ของบทบาท บทบาทที่สำคัญของการเมืองภาคประชาชนก็คือ การรวบรวมปัญหาความทุกข์ร้อนต่างๆ เสนอต่อผู้รับผิดชอบอันได้แก่ รัฐบาล ตลอดจนผลักดันให้มีการปรับปรุงประเทศในระดับโครงสร้าง นโยบายต่างๆ รวมทั้งกระบวนการใช้อำนาจของรัฐให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทำนองคลองธรรม

ในแง่ของการตอบสนองความต้องการการการเมืองภาคประชาชนเป็นการเมืองที่มุ่งตอบสนองความต้องการตลอดจนผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่

6. ปัจจัยที่ส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชน หมายถึง บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 การคาดหวังขององค์กรเครือข่ายว่าจะได้รับผลประโยชน์จากพฤติกรรมทางการเมืองของพวกเขา การที่องค์กรเครือข่ายมีทัศนคติความเชื่อที่ผูกพันที่องค์กรเครือข่ายมีต่อสังคม มีต่อการเมือง การคาดหวังของสาธารณชนที่มีต่อองค์กรเครือข่าย ผลประโยชน์ที่องค์กรเครือข่ายจะได้รับ การที่องค์กรเครือข่ายมีความสนใจ มีความรู้สึกในความสามารถของพวกเขา การที่องค์กรเครือข่ายมีความพึงพอใจในการเมือง ในพรรคการเมือง กลุ่มการเมืองใดกลุ่มการเมืองหนึ่ง เป็นต้น

7. พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชน หมายถึง พฤติกรรมทางการเมืองหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรพุทธศักราช 2540 ได้แก่

- การแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น ตามมาตรา 39
- การชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ ตามมาตรา 44
- การรวมกัน เป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชน หรือหมู่คณะอื่น ตามมาตรา 45
- การรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง ตามมาตรา 47
- การมีส่วนร่วมบำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 56
- การรับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะ ตามมาตรา 58
- การได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งสิทธิในการแสดงความคิดเห็นตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ตามมาตรา 59
- การมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามมาตรา 60
- การเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ ตามมาตรา 61
- การฟ้องหน่วยงานของรัฐ ตามมาตรา 62
- การเสนอกฎหมาย ตามมาตรา 170
- การออกเสียงประชามติ เพื่อให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรี ตามมาตรา 214
- การถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ตามมาตรา 286
- การเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น ตามมาตรา 287
- การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่ง ตามมาตรา 303 และมาตรา 304

8. **ระบอบประชาธิปไตยของไทย** หมายถึง ระบอบหรือรูปแบบการปกครองที่ต้องการเพิ่มอำนาจในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายให้แก่ประชาชนในฐานะตัวแสดงหลักหรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนในฐานะตัวแสดงหลักเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารปกครองโดยตรงมากขึ้น โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าประชาชนมีจิตสำนึกและความกระตือรือร้นทางการเมือง

9. **องค์กรเครือข่ายภาคประชาชน** หมายถึง องค์กรที่มีการรวมตัวในรูปของกลุ่ม องค์กรที่มีการประสานงาน หรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีระยะเวลายาวนานพอสมควร ขณะเดียวกันมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน การรวมตัวกันดังกล่าวเป็นเครือข่ายโดยทั่วไปมีการแลกเปลี่ยนความรู้ เสริมสร้างความสามารถในการบริหารจัดการ หลังจากได้ทำกิจกรรมร่วมกัน จนกระทั่งมีความสนิทสนมและรู้จักกันแล้ว โดยต่างเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาการเป็นเครือข่ายที่มีการบริหารร่วมกันและมีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน ตัวอย่าง องค์กรเครือข่ายภาคประชาชนในการศึกษาวิจัยนี้ เช่น สหพันธ์สหกรณ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) สมัชชานักวิชาการเพื่อคนจน เครือข่ายกระเหรียงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงราย เป็นต้น

7. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

7.1 ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

7.2 ทำให้ทราบปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนและปัญหาข้อจำกัดของพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชน

7.3 ทำให้ทราบผลของพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนที่มีต่อการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย

7.4 ทำให้สามารถเสนอแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชน

8. หน่วยงานที่คาดว่าจะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

8.1 รัฐบาล กลไกของรัฐ องค์กรอิสระ อาทิ คณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นต้น สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับประชาชนได้

8.2 สถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนทางรัฐศาสตร์ทั้งของรัฐและเอกชน สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการเรียนการสอนได้